

Kulturarvsobjekt, framtidsarbete och kampen om besökarnas underhållning

Etnolog Maija Mäkis doktorsavhandling ”Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin – matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla”¹ (”Stigar mellan förhistorien och framtider – resenäringens framtider och aktörer vid arkeologiska besöksobjekt”) har produktifieringen av kulturarvet i fokus. Avhandlingens uttryckliga syfte är att utreda möjliga framtidsutsikter för arkeologiska besöksmål i Finland. Mäki utgår från intervjuer med 34 personer som arbetat med eller varit inblandade i olika besöksmål eller attraktioner med arkeologiskt tema eller innehåll, inkluderande bl.a. vikingacentret i Rosala, medeltidsmarknaden i Åbo, Nautelankoski museum i Lundo samt stenålderscentret RIRA i Suomusjärvi.

Slutresultatet blir något mycket mer än vad syftet anger. Produktifiering av kulturarvet har under hela 2000-talet varit både en central drivkraft och ett objekt för kritik bland dem som arbetar inom branschen. En våg av ”upplevelsefokuserad” publikverksamhet har under denna tid genomsköljt fältet och skapat stora omvälvningar också i kulturarvsarbetarnas professionella identitet. För att kulturarvet ska åtnjuta fortsatt samhälleligt stöd måste det upplevas som relevant. För att upplevas som relevant måste kulturarvet kunna tilltala breda folkmassor och inte bara en snäv utbildad elit. För att uppnå detta har man alltmer gått in för att produktifiera och pakeitera kulturarvet på underhållande, lättillgängliga och upplevelserika sätt. Då uppstår, enligt många kritiker, faran av att utbildade kulturarvsexperter reduceras till ”underhållare” och kulturarvsinstitutioner alltmer börjar bli temaparksaktiga anläggningar. Från

1 Mäki, Maija: *Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin: matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla*. Kansantieteellinen arkisto: 61. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys 2020. 336 s.

ett annat perspektiv kan man säga att tidens krav har sporrat branschen att förnya och utveckla sig och hitta på nya sätt att arbeta med och tillgängliggöra kulturarvet.

Eftersom Mäki i huvudsak intervjuat personer som arbetat med och deltagit i denna utveckling, blir avhandlingen samtidigt en intressant dokumentation av kulturarvsfältet i en tid av förändring och omvälvning. Den lyfter centralt fram kulturarvsarbetaren som en *framtidssarbetare*, någon som arbetar utgående från något slag av framtidsvision (ett av Mäkis resultat blir att lyfta fram fyra olika tendenser av framtidsänkande ur materialet).

Inte alls alla aspekter av detta framtidsänkande är positiva. Osäkerhet, gällande såväl hela institutioners verksamhetsförutsättningar som enskilda yrkesutövares framtidsutsikter, är hela tiden närvarande i intervjupersonernas framtidsänkande. Att osäkerhet är en reell faktor inom branschen påvisas av att två av de i avhandlingen behandlade institutionerna – besöksscentret i järnåldersbyn Untamala och stenålderscentret RIRA i Suomusjärvi – blev kortlivade och finns inte mer idag.

För en som arbetar inom kulturarvsfältet öppnar sig Mäkis avhandling på väldigt många plan. Den kan ses som en vägledare som kartlägger karriärmöjligheter för unga humanister med inriktning på kulturarv. Den kan även ses som en kulturarvsfältets självreflektion över den snabba våg av förändring och anpassning till växande och ändrande publikkrav som präglade de senaste årtiondena, eller hur det entusiastiska fält av historiska återskapare med sitt praktiska tillvägagångssätt att försöka förstå historien ställt nya resurser och handlingsmodeller till fältets förfogande, och hur gränsen mellan fritidsverksamhet och professionell verksamhet blivit alltmer diffus.

John Björkman